

INFORMACE PRO ZÁJEMCE O STUDIUM DEMOGRAFIE

Demografie je vědní obor, který se zabývá studiem reprodukce lidských populací, podmíněnostmi a důsledky tohoto procesu. Demografická reprodukce je přirozená obnova populace v důsledku procesů rození a vymírání, v širším slova smyslu zahrnuje i procesy sňatečnosti, rozvodovosti, potratovosti a nemocnosti. Demografie se nachází na rozhraní přírodovědných a společenských oborů, což určuje její interdisciplinární charakter a úzkou spolupráci s biologickými a lékařskými vědami, ekonomii, sociologií či geografii.

Cílem studia demografie je výchova odborníků se znalostmi procesů reprodukce obyvatelstva a jejich širších podmíněností. Absolventi se mohou uplatnit ve výzkumu (výzkumné ústavy ekonomického, sociálního, epidemiologického, antropologického aj. směru) i v praxi (státní správa, statistická služba, personální a administrativní oblast velkých podniků, marketing, propagace, bankovníctví a pojišťovnictví).

ZAMĚŘENÍ VÝUKY

Studium demografie zahrnuje výuku standardních i pokročilých metod a principů demografické analýzy, včetně zkoumání trendů sňatečnosti, rozvodovosti, plodnosti, úmrtnosti a populačních struktur. Dále je výuka prohloubena o specificky zaměřené předměty. Demografické studium je dále zaměřeno na populační vývoj České republiky, Evropy a světa, na rodinné a reprodukční chování, zdravotní stav obyvatelstva, demografické prognózy, populační politiku, sociální a ekonomické důsledky populačního vývoje, historickou demografii, demografii národnostních menšin se zaměřením na romskou populaci a regionální aspekty demografických procesů.

Vyučují se předměty: obecná demografie, demografická analýza, populační vývoj České republiky a světa, regionální demografie, demografické modelování, populační politika, demografie rodin a domácností, demografické prognózy, aplikovaná demografie, historická demografie, teoretická demografie a populační teorie. Součástí výuky jsou i doplňující disciplíny: základy matematiky, deskriptivní a hospodářská statistika, geostatistika, databáze v demografii, aplikace SAS a aplikace GIS. Nechybí úvod do sociologie, ekonomie a ekologie.

Při výuce se klade důraz na aktivní přístup studenta. V rámci odborných seminářů a cvičení studenti samostatně zpracovávají zadaná témata včetně výběru dat a interpretace získaných výsledků.

Předměty studijního programu demografie – viz studijní programy Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze “Karolinka”, <http://twinsen.natur.cuni.cz/karolinka/index.php>

TÉMATA VÝZKUMNÝCH PRACÍ KATEDRY

Populační vývoj České republiky, důsledky demografického stárnutí, biologické a socioekonomické faktory plodnosti, diferenční úmrtnost a její společenské důsledky, kojenecká úmrtnost, strategie české populační politiky, populační prognózy obyvatelstva České republiky včetně regionálních, odvozené prognózy, demografie minorit, změny skladby rodin a domácností, historie populací na území České republiky, teoretická demografie atd.

Studium demografie je rozděleno do dvou cyklů: bakalářského a navazujícího magisterského.

BAKALÁŘSKÉ STUDIUM

Bakalářské studium je dvouoborové, probíhá pouze prezenční formou a standardní doba studia je 3 roky. Demografii lze studovat v následujících kombinacích:

- **Demografie – sociální geografie** (geografie na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy v Praze – PŘF UK)
- **Demografie – ekonomie** (ekonomie na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze – FSV UK) – předpokladem ke studiu je znalost angličtiny (některé přednášky na FSV UK jsou v angličtině)
- **Demografie – sociologie** (sociologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze – FF UK)

Studium je ukončeno obhajobou bakalářské práce a bakalářskou zkouškou z demografie a příslušného druhého oboru. Téma bakalářské práce je možné zvolit z demografie nebo druhého oboru.

Přijímací řízení do bakalářského studia – formou písemných testů :

- Demografie – sociální geografie: **test z matematiky a geografie**
- Demografie – ekonomie: **test z matematiky a dějepisu***
- Demografie – sociologie: **test z matematiky a dějepisu***

* Test z dějepisu je zaměřen nejen na středoškolskou látku, ale část otázek zjišťuje i všeobecný rozhled a zájem studentů o obor, tj. sociologii nebo ekonomii.

NAVAZUJÍCÍ MAGISTERSKÉ STUDIUM

Po ukončení bakalářského cyklu dvouoborového studia demografie lze pokračovat v navazujícím magisterském studiu jednooborové demografie na naší fakultě, eventuálně pokračovat v magisterském studiu druhého oboru, tj. sociální geografie na PŘF UK, sociologie na FF UK nebo ekonomie na FSV UK. Do magisterského studia demografie se mohou hlásit i studenti příbuzných oborů, kteří ukončili bakalářský stupeň studia. Magisterské studium demografie probíhá pouze prezenční formou a je ukončeno státní zkouškou z demografie a obhajobou magisterské práce. Standardní doba magisterského studia demografie je dva roky.

Po úspěšném absolvování magisterského studia lze pokračovat v doktorandském studiu demografie na Katedře demografie a geodemografie Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze.

Kontakt: viz níže

ATLAS SČÍTÁNÍ 2001

Prof. RNDr. Jitka Rychtaříková, CSc.

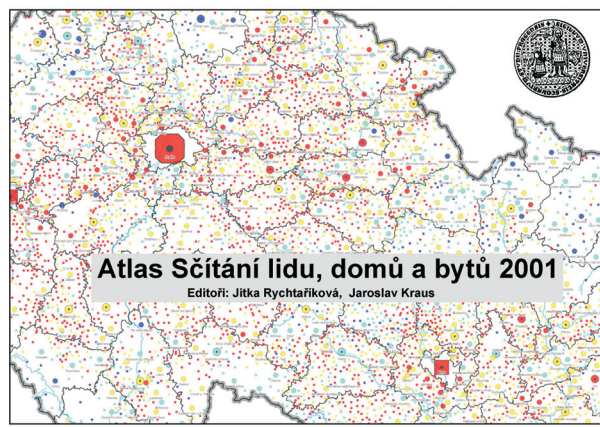
GA ČR; 1.1.2003–31.12. 2005

Výzkumný projekt „Atlas Sčítání 2001“ byl realizován s finanční podporou Grantové agentury České republiky (číslo 205/03/1260). Řešitelem grantového projektu byla prof. RNDr. Jitka Rychtaříková, CSc. Autory jednotlivých kapitol byli: RNDr. Pavel Čtrnáct (Územní členění a osídlení), RNDr. Dagmar Džúrová, CSc. (Základní demografické charakteristiky), prof. RNDr. Jitka Rychtaříková, CSc. (Plodnost žen), doc. RNDr. Zdeněk Čermák, CSc. (Vyjižďka za zaměstnáním a do škol). Jednotlivé tématické mapy, jak v tištěné, tak elektronické podobě připravil a zpracoval ing. Jaroslav Kraus, který se podstatnou měrou podílel na koncepci celého projektu.

Atlas je zpracován v tištěné a elektronické podobě a je provozován na internetové adrese <http://argis.natur.cuni.cz/atlas2001>. Svou obsahovou koncepcí do značné míry navazuje na předchozí atlasy sčítání, jeho elektronická podoba představuje oproti minulým atlasům zásadní inovaci.

Cílem Atlasu je mapová prezentace a deskriptivní analýza prostorové dimenze demografických censálních dat. Data byla zpracována za obce (NUTS5), okresy (NUTS4) a kraje (NUTS3). Jako ukazatele byly použity standardní, deskriptivní indikátory. Jednalo se zejména o základní distribuce demografických struktur, dále o ukazatele plodnosti žen a dojíždky. Pro analýzu struktury osídlení byla použita data i za základní sídelní jednotky, případně i za menší územní jednotky, například sčítací obvody, to však pouze v případech, kdy výsledky měly vypovídací schopnost a ne-

OBÁLKA TIŠTĚNÉ VERZE ATLASU SČÍTÁNÍ

byla ohrožena ochrana individuálních údajů. Specifickým výstupem je mapa hustoty osídlení založená na fyzických čtvercích o straně 2 km.

KATEDRY

RODINA, PARTNERSTVÍ A DEMOGRAFICKÉ STÁRNUTÍ: GENERACE A GENDER (GENERATIONS AND GENDER SURVEY PROSPECTIVE LONGITUDINAL STUDY)

Prof. RNDr. Jitka Rychtaříková, CSc.

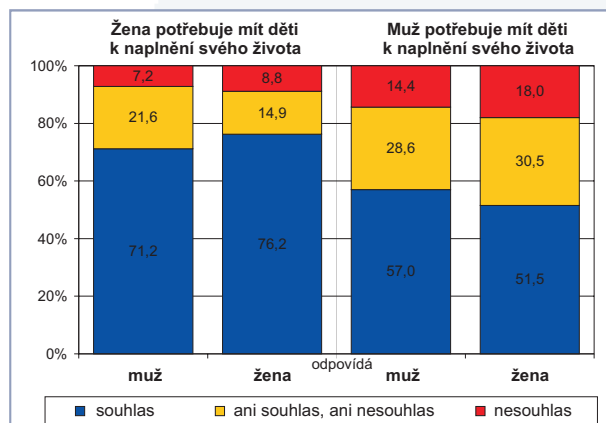
MPSV TP-5 Moderní společnost a její proměny; 1.7.2004–31.12.2006

V České republice se mění struktura rodin, dnes jsou obvykle naživu až čtyři generace, ale každá následující vytváří rodinu s menším počtem členů. Rodina je méně stabilní, protože narostla rozvodovost, a legálním manželstvím konkurují nesezdaná soužití, která se častěji rozpadají. Roste počet bezdětných žen. Vztahy mezi rodiči a dětmi a mezi mužem a ženou se změnily a jsou více egalitářské. Cílem projektu je provedení výběrového šetření na populaci České republiky a analýza jeho výsledků. Uvedené šetření se bude realizovat v rámci mezinárodního programu Generations and Gender Programme (GGP) koordinovaného Ekonomickou komisí OSN v Ženevě. Šetření má za cíl studium dynamiky vývoje rodiny a rodinných vztahů od jejího založení až do jejího zániku. Středem zájmu je studium vztahů děti-rodiče a partner-partnerka. Tyto vztahy jsou studovány pro muže a ženy ve všech věkových kategoriích (18–79 let). Analýza výsledků šetření povede k hlubšímu a serióznímu porozumění situace České republiky v evropském prostoru. Umožní zejména formulovat návrhy opatření širokého spektra populační politiky a to jak rodinné, tak sociální i pro seniory.

vaného Ekonomickou komisí OSN v Ženevě. Šetření má za cíl studium dynamiky vývoje rodiny a rodinných vztahů od jejího založení až do jejího zániku. Středem zájmu je studium vztahů děti-rodiče a partner-partnerka. Tyto vztahy jsou studovány pro muže a ženy ve všech věkových kategoriích (18–79 let). Analýza výsledků šetření povede k hlubšímu a serióznímu porozumění situace České republiky v evropském prostoru. Umožní zejména formulovat návrhy opatření širokého spektra populační politiky a to jak rodinné, tak sociální i pro seniory.

DĚTI

V České republice se až do počátku devadesátých let průměrný počet živě narozených dětí jedné ženě pohyboval kolem dvou dětí. Tento vývoj zajišťoval reprodukci obyvatelstva, neboť počet živě narozených dětí byl větší než počet zemřelých osob. Od roku 1994 převyšuje počet zemřelých počty živě narozených. Česká republika dnes patří mezi země s nejnižší plodností na světě. Ve výzkumu muži i ženy bez ohledu na věk vypověděli, že děti jsou pro ně důležitou životní náplní. Ti, kteří děti ještě nemají stále plánují rodinu se dvěma dětmi. Nejdůležitějším faktorem při rozhodování o narození prvního či dalšího dítěte je finanční situace, dobré a stálé zaměstnání a vhodné bytové podmínky.

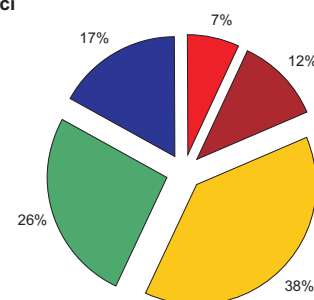

SENIORI

V České republice vzroste mezi roky 2005 a 2050 počet mužů ve věku 65 a více let ze současných 0,6 milionu na 1,3 milionu a počet žen z 0,9 milionu na 1,6 milionu. Dnes i v budoucnosti mohou manželé či partneri spolu žít déle, protože se prodlužuje průměrná délka života. Vlivem rostoucí rozvodovosti i v důsledku odvodnění budou narůstat počty osamělých jedinců. Péče o ně není již výhradní starostí původní rodiny, která může žít daleko nebo vzhledem k plnému zaměstnání jejich členů nemůže tuto péči zajistit. V české společnosti se příliš neliší výpovědi mužů a žen, starších a mladších, pokud jde o péči o seniory. Shodně se domnívají, že péče o starší lidi vyžadující pomoc v jejich domově je stejně nebo i více úkolem rodiny než společnosti.

Péče o starší lidi vyžadující pomoc je úkolem:

- hlavně úkol společnosti
- více úkol společnosti než rodiny
- stejně úkol společnosti jako rodiny
- více úkol rodiny než společnosti
- hlavně úkol rodiny

POPULAČNÝ VÝVOJ RÓMSKEHO OBYVATEĽSTVA NA SLOVENSKU

Autor: Branislav Šprocha

Vedoucí práce: RNDr. Tomáš Kučera, CSc.

ÚVODNÉ POZNÁMKY

Národnostné zloženie obyvateľstva Slovenskej republiky je výsledkom dlhého a zložitého historického vývoja. V priebehu stáročí sa na Slovensku vytvorila pomerne heterogénna etnická štruktúra obyvateľstva, ktoré sa navzájom medzi sebou dodnes odlišuje predovšetkým v kultúrnej, demografickej, socioekonomickej a historickej oblasti. Najvýraznejšie sa tento fakt týka rómskeho etnika, ktoré si vďaka svojmu inoetnickému pôvodu a určitému stupňu izolácie dodnes zachovalo množstvo odlišnosti od majoritnej populácie.

ZÁKLADNÉ VÝSLEDKY

Poznanie rómskej problematiky výrazne ovplyvňuje nedostatok kvalitných a hlavne aktuálnych informácií. Rómske obyvateľstvo bolo v Československu doposiaľ vnímané ako celok, ale takéto nazeranie na problém nemôže postihnúť rozdielnosti, ktoré existujú medzi jednotlivými typmi rómskych komunít v závislosti od stupňa integrácie s majoritou (segregované, separované a integrované komunity).

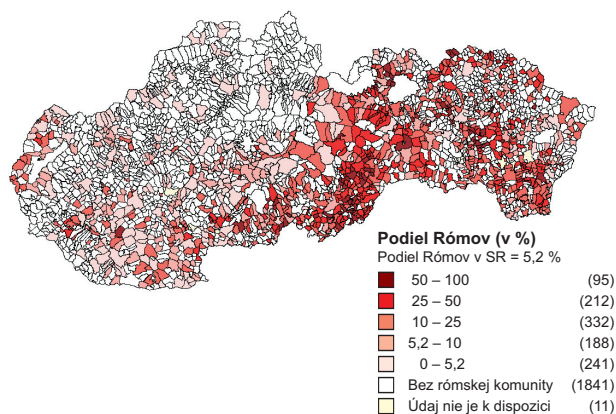
Rozdielna kvalita demografických procesov podmienila niektoré demografické odlišnosti oproti majoritnej populácii:

- stále prevláda progresívny tvar vekovej pyramídy, no v poslednom desaťročí zaznamenal určité zmeny predovšetkým v detskej zložke,
- stupeň integrácie je významným diferenciálnym faktorom, najväčší podiel detskej zložky a súčasne najmenej percento osôb v seniorskom veku majú segregované komunity,
- v dôsledku zhoršenia podmienok, ktoré ovplyvňujú nástup a priebeh demografickej revolúcie existujú obavy, že v segregovaných komunitách sa nastupujúci proces demografickej revolúcie narušil, spomalil a pravdepodobne i zastavil,
- z hľadiska rodinného správania sledujeme vysoký podiel osôb žijúcich v nemanželských zväzkoch a podiel detí v nich narodených,
- úhrnná plodnosť žien vybraných „segregovaných rómskych obcí“ sa v rokoch 1996–2004 pohybovala na úrovni 5–6 detí,
- intenzita plodnosti žien „segregovaných rómskych obcí“ je oproti majoritnej populácii približne 4-násobne vyššia a prvé deti sa im rodia o 5–6 rokov skôr,
- priemerný vek ženy pri narodení prvého dieťaťa u žien „segregovaných rómskych obcí“ dosahoval okolo 20 rokov, kým u žien integrovaných Rómov sa odhaduje na 24 rokov.

Poznámka:

„Segregované rómske obce“ predstavovali súbor obcí, resp. časti obcí, kde sa podiel Rómov podľa Atlasu rómskych komunít (2004) pohyboval približne na intervale 95–100 %.

Podiel obyvateľov rómskych komunít v obciach Slovenska v roku 2004

FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ REGIONÁLNÍ DIFERENCIACI PLODNOSTI V ČESKU V OBDOBÍ 2000–2003

Autor: Luděk Šídlo

Vedoucí práce: RNDr. Boris Burcin

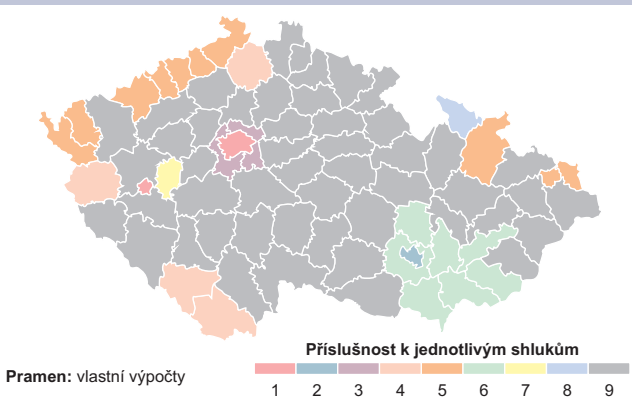
POSTUP ANALÝZY A POPIS ANALYTICKÝCH METOD

Jedním z cílů práce bylo zanalyzovat vzájemné vztahy mezi regionální diferenciací úrovně plodnosti a vnějších charakteristik, které s plodností mohou souviset. Nejprve bylo přistoupeno k analýze vývoje regionální diferenciace úrovně plodnosti v Česku v celém období 1990–2003. Po následném studiu možných proměnných, které mohou určitým způsobem ovlivňovat regionální diferenciaci plodnosti, bylo přistoupeno k bližší statistické analýze pro období 2000–2003. Celkem bylo analyzováno 47 ukazatelů, přičemž statistickou závislost splnilo na souboru okresů 29 ukazatelů a na souboru krajů 19 ukazatelů.

Následnou faktorovou analýzou bylo vytvořeno na souboru okresů celkem 5 faktorů: faktor sociokulturní, faktor vzdělání, faktor věkové struktury, faktor národnosti a faktor „kvality pro život“. Z jednotlivých faktorů pro každý okres se vytvořily tzv. faktorové skóre, které byly použity pro následnou shlukovou analýzu. Pomocí této analýzy bylo na základě podobnosti určeno celkem 9 skupin shluků, které spojují okresy s podobnými charakteristikami ve vztahu k úhrnné plodnosti, ale zároveň vytvářejí takovou skupinu okresů, která se významně liší od ostatních skupin. Shluková analýza potvrdila odlišnost specifických regionů Česka od zbytku republiky (viz obrázek vpravo).

Stejná analýza byla provedena i na souboru krajů. Faktorovou analýzou byly vytvořeny celkem 3 faktory: faktor vzdělanosti a věkové struktury, faktor sociokulturní a faktor „kvality pro život“. Z faktorových skóre pro jednotlivé kraje se následně vytvořilo 5 shluků krajů (obrázek nahoře vpravo). Shluková analýza i zde potvrdila odlišnost především krajů Čech a Moravy, v rámci Čech pak specifické postavení jak Prahy, tak severozápadního pohraničí.

Výsledky shlukové analýzy pro soubor okresů

HLAVNÍ ZÁVĚRY

- regionální diferenciaci úrovně plodnosti nejvíce ovlivňují ty skupiny faktorů, které jsou založeny na sociokulturní bázi (vzdělání, náboženství, národnostní složení apod); jedná se tak téměř vždy o velmi individuální charakteristiky, které jsou dané osobnosti již buď přímo dány, nebo jsou k nim v průběhu života vedeny svým okolím; zároveň jsou tyto charakteristiky těžko ovlivnitelné vnějšími činiteli a jsou relativně stálé
- neméně důležitým faktorem jsou samotné sociodemografické charakteristiky, především pak věková struktura žen v jednotlivých regionech
- při analýze souboru okresů se oproti krajům do popředí dostaly ukazatele národnosti
- na souboru krajů se jeví jako jeden z nejdůležitějších faktorů, který ovlivňuje úroveň plodnosti v daném regionu, faktor vzdělání